

जमिनको स्वामित्व, उपयोग र सामाजिक सम्बन्धमा आएका परिवर्तनहरु
(दाङ्ग जिल्ला तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. १८ का थारु जातिको एक
अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशीक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको

शोधपत्र

शोधकर्ता

केशव राज भट्टराई

परीक्षा रोल नं. ४४०/०६९

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह उपाधिको लागि आंशिक आवश्यकता पूर्तिको लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा केशव राज भट्टराईले “जमिनको स्वामित्व, उपयोग र सामाजिक सम्बन्धमा आएका परिवर्तनहरू (दाङ्ग जिल्ला तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. १८ का थारु जातिको एक अध्ययन)” नामक शिर्षकमा यो शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारीस गर्दछु ।

.....
गुमान सिंह खत्री

शोध निर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

मिति :

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तरगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिका लागि केशव राज भट्टराईद्वारा तयार गरि प्रस्तुत गरेको “जमिनको स्वामित्व, उपयोग र सामाजिक सम्बन्धमा आएका परिवर्तनहरु (दाङ्ग जिल्ला तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. १८ का थारु जातिको एक अध्ययन)” विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति सदस्यहरु :

विभागीय प्रमुख

.....

प्रा. डा. तुलसी राम पाण्डे

.

.....

बाह्य निरीक्षक

.....

आन्तरिक निरीक्षक

गुमान सिंह खत्री

मिति :

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत अध्ययन त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाज शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाज शास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूर्तिगर्ने उद्देश्यले “जमिनको स्वामित्व उपयोग र समाजिक सम्बन्धमा आएका परिवर्तनहरु” (तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा. न.१८ का थारु जातिको एक अध्ययन) विषयको शोधपत्र आदारणिय गुरु गुमानसिंह खत्रीको कुशल निर्देशनमा तयार पारिएको छ । यो शोधपत्रको प्रस्तावना कार्य देखि अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य समयदिइ निर्देशन, सल्लाह, सुझाव एवम् सहयोग प्रदान गर्नु हुने समाजशास्त्रका सह-प्राध्यापक तथा मेरो शोधपत्रको शोध निर्देशक गुमान सिंह खत्री प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । मेरो शोधपत्रको अन्तीम मुल्याङ्कनको क्रममा सल्लाह, सुझाव दिएर शोधपत्र परिमार्जन गर्नमा मद्दत पुऱ्याइ दिनुहुने बाह्य परिक्षक प्रेम बहादुर चलाउने ज्यु प्रति आभारी छु । शोधपत्रको तयारीको क्रममा स्वीकृति प्रदान गरी शोधकार्य गर्ने अवसर दिनुहुने विभागीय प्रमुख डा. तुलसीराम पाण्डे प्रति हार्दिक कृतज्ञता शोधपत्रका लागि आवश्यक सामाग्री उपलब्ध गराउने केन्द्रिय पुस्तकालय परिवारलाइ पनि धन्वाद दिन चाहन्छु ।

पढेर मात्र अशल व्यक्तित्व बन्न र सफल मानिस हुन सकिन्छ भनी मलाई सानै देखि पढ्न लेख्न प्रेरण दिनु हुने मेरा पीता रेवती प्रसाद भट्टराई, माता पार्वता भट्टराई प्रति म सदा सर्वदा ऋणि छु । मलाई शोध लेखनमा हर प्रकारले सहयोग गर्ने मेरी श्रीमती तारा शर्मा तथा मेरो भाई देविराम भट्टराईलाई पनि धन्यावाद दिन चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामाग्री उपलब्ध गराउने विभिन्न संघसंस्था, जिल्ला समन्वय समिती, तुलसीपुर उपमहानगर पालिका, वडा. कार्यलय साथै शोध कार्यको सुरु देखि अन्तसम्म आफ्नो अमूल्य सल्लाह सुझाव प्रदान गर्दै वर्तमान स्वरूपसम्म ल्याइपुऱ्याउन सहयोग गरिदिनु हुने संमस्त मित्र वर्गहरुलाई हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीको क्रममा सहि सत्य र वास्तविक सुचना दिएर सहयोग पुऱ्याउने तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा न. १८ का सम्पूर्ण उत्तरदातालाई पनि धन्यावाद दिन चाहन्छु ।

मिति २०७५/१२/२८

केशव राज भट्टराई
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

विषय सूची

पेज नं.

सिफारिश पत्र
स्वीकृति पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन
विषय सूची
तालिका सूची

अध्याय : एक परिचय

१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्यहरु	८
१.४ अध्ययनको महत्व	८
१.५ अध्ययनको संगठन	९

अध्याय: दुई पूर्व साहित्य समिक्षा र सैद्धान्तिक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक समीक्षा	१०
२.२ पूर्व अध्ययनको समीक्षा	२१
२.३ समिक्षात्मक निष्कर्ष	२७

अध्याय : तीन अनुसन्धान पद्धति

३.१ अनुसन्धान ढाँचा	२८
३.२ अध्ययन क्षेत्र छनौट र यसको औचित्य	२८
३.३ समग्रता र नमुना छनौट विधि	२८
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोत	२९
३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि	२९
३.६ अध्ययनको सीमा	३१

अध्याय: चार

थारू समुदायमा जमिनको स्वामित्व र उपयोगको अवस्था

४.१. अध्ययन क्षेत्रको सामान्य परिचय	३२
४.२ सामाजिक अवस्था	३४
४.२.१ जनसंख्या	३४
४.२.२ शिक्षा	३६
४.२.३ धर्म	३७
४.२.४ रहन सहन	३७
४.२.५ परिवारको किसिम	३८
४.२.६ परिवारको नेतृत्वको आधारमा	३८
४.२.७ पेशागत अवस्था	४०
४.२.८ जमिन उपयोगको अवस्था र तरिका	४१
४.२.९ खेति पाति गर्ने तरिका	४२
४.३ वैयक्तिक अध्ययन	४३

अध्याय: पाँच

थारू समुदायमा जमिनको स्वामित्व र उपयोगको तौर तरिकामा आएको परिवर्तनले सामाजिक सम्बन्धमा पारेका प्रभाव

५.१ जमीन र भूस्वामित्व	४६
५.२ अधिया गर्ने र नगर्ने स्थिति	४७
५.३ उत्पादनको स्थिति	४८
५.४ आमदानी	४९
५.५ खाद्यन्न पर्याप्तता र अपर्याप्तता	५०
५.६ खर्च	५१
५.७ पशुपालन	५४
५.८ घरको बनावट	५५
५.९ ईन्धनको प्रयोग	५६
५.१० बचत तथा ऋण	५६
५.११ थारू जातिमा आईरहेको परिवर्तन	५७

अध्याय: छ

अध्ययनको सारांश र निष्कर्ष

६.१ सारांश	६३
६.२ निष्कर्ष	६६
सन्दर्भ सूची	६७